

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jm é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Zdeňka Kühna (soudce zpravodaje) a soudců Josefa Fialy a Milana Hulmáka o ústavní stížnosti stěžovatelky **A. S.**, zastoupené Mgr. Narcisem Tomáškem, advokátem, sídlem U Starého Mostu 111/4, Děčín, proti rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 10. května 2024 č. j. 12 Co 236/2023-1629, za účasti **Krajského soudu v Ústí nad Labem**, jako účastníka řízení, a **L. S.**, zastoupeného Mgr. Petrou Hrachy, advokátkou, sídlem Cihlářská 643/19, Brno, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 10. května 2024 č. j. 12 Co 236/2023-1629 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na rovnost manželů v manželství podle článku 5 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 10. května 2024 č. j. 12 Co 236/2023-1629 se ruší.

Odůvodnění:

I.**Podstata věci**

1. Ústavní soud zde řeší diskriminaci při rozhodování o výživném mezi manžely s vysoce nadstandardními příjmy. V zákonné úpravě výživného mezi manžely a v zákonné zásadě rovných práv a povinností v manželství se zrcadlí obecnější ústavní princip rovnosti mezi mužem a ženou, který civilní soudy musí důsledně ctít. Rozhodování o výživném mezi manžely vyžaduje komplexní posouzení, porovnání a vyhodnocení hmotné a kulturní

úrovně *obou* manželů, která má být zásadně stejná. Pokud civilní soudy této povinnosti nedostojí, poruší tím právo na rovnost manželů v manželství.

II.

Popis věci a její procesní vývoj

2. Stěžovatelka a vedlejší účastník byli do listopadu 2020 manželé, ovšem fakticky již několik let předtím žili odloučeni. Vedlejší účastník, dnes již bývalý manžel stěžovatelky, má majetek v čisté hodnotě v řádu stovek milionů korun. Je společníkem, akcionářem a členem orgánů nesčetného množství obchodních společností, které působí v různých oblastech (bankovníctví, stavebnictví, fotovoltaická energetika, zdravotnictví atd.). Je podnikatelsky činný nejen v tuzemsku, ale také v zahraničí. To vše mu podle stěžovatelky dovoluje, aby vedl vysoce nadstandardní život. Od doby, kdy spolu manželé fakticky nežili, se hmotná a kulturní úroveň stěžovatelky výrazně snížila.

3. V září 2017 stěžovatelka zažalovala vedlejšího účastníka a požadovala po něm, aby jí počínaje dnem podání žaloby platil měsíční výživné ve výši 835 tis. Kč. Stěžovatelka žalobní nárok opírala o § 697 občanského zákoníku (výživné mezi manžely). Podle něj mají manželé vzájemnou vyživovací povinnost v rozsahu, který oběma zajišťuje zásadně stejnou hmotnou a kulturní úroveň. Okresní soud v Ústí nad Labem žalobě částečně vyhověl (rozsudkem ze dne 20. 4. 2023 č. j. 29 C 390/2017-1508). Uložil manželovi, aby stěžovatelce poskytl měsíční výživné: nejprve 200 tis. Kč (za část roku 2017), následně 250 tis. Kč (za rok 2018) a konečně 300 tis. Kč (od roku 2019 až do rozvodu manželství, tj. ke dni 24. 11. 2020). Protože v době vydání rozsudku se manželé již rozvedli, okresní soud současně určil, že celková dlužná část na výživném činí 10,5 mil. Kč. Manžel musel tuto částku zaplatit v měsíčních splátkách ve výši 3,5 mil. Kč. Ve zbytku žalobu zamítl.

4. Okresní soud při rozhodování vyšel z nesporných skutečností i z velkého množství důkazů (daňových přiznání, výpisů z účtů, soudních rozhodnutí v jiných věcech, různých smluv, výslechů svědků, viz body 92 až 260 rozsudku okresního soudu). Okresní soud uzavřel, že situace manželů nebyla jednoduchá, a to nejen v rovině osobní, nýbrž také v rovině finanční. Působení či majetkové účasti v obchodních společnostech manžela se proměňovaly. Jejich syn trpěl vážnou nemocí, která vyžadovala mimořádnou péči a léčbu. Během manželství onemocněla závažnou nemocí též stěžovatelka. Neshody manželů vyvrcholily v roce 2015 a od přelomu roku 2015 a 2016 již spolu nežijí. Během jejich společného rodinného života byla role manželů rozdělena: stěžovatelka se starala o děti a domácnost, manžel finančně zajišťoval životní úroveň rodiny. Po faktické odluce stěžovatelka nezůstala zcela bez finančních prostředků. Vlastnila několik nemovitostí, měla měsíční příjem ve výši 50 tis. Kč a manžel hradil k jejím rukám výživné na jejich společné děti.

5. Okresní soud dále upozornil, že společné jmění manželů v nynější věci fakticky nevzniklo, neboť se manželé dohodli na jeho podstatném zúžení (jmění do hodnoty 5 tis. Kč). Proto nebylo nutné zjistit přesnou hodnotu majetku manžela. Podnikatelská činnost manžela jen dokresluje, jaký čistý příjem mohl mít. Tento závěr ovšem nebrání tomu, aby si okresní soud vytvořil představu o hmotné úrovni manžela, a porovnal ji s hmotnou úrovní stěžovatelky. Okresní soud na základě zevrubného hodnocení majetkových a osobních poměrů uzavřel, že manžel v letech 2018 až 2020 díky svým příjmům a vyplaceným dividendám získával prostředky v rádech nižších desítek milionů

Kč ročně. Okresní soud též dovodil, že od roku 2015 se finanční situace manžela zhoršila kvůli nedobré podnikatelské situaci. Manžel si pro udržení podnikatelské činnosti musel půjčit vysoké částky v řádu stovek miliónů Kč. Právě kvůli tomu okresní soud nemohl žalobě vyhovět v plném rozsahu. Přesto nelze opomíjet manželova další aktiva (nemovitosti, cenné papíry atd.), i ty utváří v souhrnu jeho hmotnou a kulturní úroveň. Tím však okresní soud neříká ani nenutí manžela, aby prodal svůj další majetek. Tyto úvahy soudu umožňují, aby si udělal rámcovou představu o hmotné úrovni manžela. Stanovení výše výživného zohledňuje jak jeho skutečnou majetkovou situaci, tak majetek a jeho potenciální využitelnou hodnotu.

6. Ač okresní soud stěžovatelce vyhověl jen zčásti, konečná výše měsíčního výživného za jednotlivá období pokrývá její odůvodněné potřeby (náklady na bydlení, ošacení, výživa, dopravní obslužnost, volnočasové aktivity, dovolené, cesty do zahraničí atd.). Takto přiznané výživné zajišťuje, aby byla hmotná a kulturní úroveň manželů zásadně stejná. Ve zbytku okresní soud žalobě nevyhověl, protože požadovaná částka přesahuje účel výživného mezi manžely. Stejná hmotná a kulturní úroveň neznamena stejný majetek.

7. Proti rozsudku okresního soudu se odvolali oba (tehdy již bývalí) manželé. Zatímco odvolání stěžovatelky Krajský soud v Ústí nad Labem nevyhověl, odvolání manžela ano. Krajský soud změnil rozsudek okresního soudu tak, že stěžovatelčinu žalobu v plném rozsahu zamítl a uložil jí zaplatit na náhradě nákladů řízení necelých 4,5 mil. Kč.

8. Krajský soud v obecné rovině souhlasil s manželovou námitkou nepřezkoumatelnosti rozsudku okresního soudu – okresní soud provedené důkazy vůbec nezhodnotil a neučinil z nich skutková zjištění. Přesto je rozsudek přezkoumatelný, o žalobě lze věcně rozhodnout, a to na základě stěžovatelčiných tvrzení, její účastnické výpovědi a nesporných skutečností. Stěžovatelka si během faktického soužití s manželem mohla dovolit vést nákladný život. Dostávala nebo si kupovala luxusní oblečení, šperky, kosmetiku, to vše v rádech až jednotek miliónů Kč. Dále navštěvovala prémiové restaurace, jezdila na přepychové dovolené či měla VIP zdravotní program. Měsíční výdaje na živobytí byly rovněž vysoké, dosahovaly až statisíců Kč (např. měsíční výdaje na jídlo činily až 150 tis. Kč či na kulturní a společenské akce 100 tis. Kč). Jakmile spolu manželé nežili a manžel stěžovatelce neposkytoval žádné peníze, stěžovatelka nemohla chodit na společenské akce, setkávat se s bohatými lidmi, nejezdila na dovolenou tak často jako předtím a ani si nemohla dovolit luxusní nákupy. Musela výrazně omezit dosavadní výdaje, neměla auto, starala se o celou domácnost a vážně nemocného syna a zčásti platila dovolené. Stručně řečeno, stěžovatelka musela sama financovat vše, co bylo nezbytné pro udržení chodu domácnosti, a přímo se na něm podílet.

9. Krajský soud dále zdůraznil, že účelem § 697 občanského zákoníku není, aby ten či onen manžel bezpravně získal prostředky, které by si mohl získat vlastním přičiněním. Krajský soud připustil, že v některých případech může výživné mezi manžely plnit dorovnávací funkci, ovšem za podmínky, že i přes veškerou snahu oprávněného manžela je hmotná a kulturní úroveň obou manželů výrazně odlišná. Stěžovatelčina situace však její žalobní nárok neodůvodňuje. Stěžovatelka má podíl či je jednatelkou tří fungujících obchodních společností a vlastní mnoho nemovitostí. Není pravda, že se musela starat o nemocného syna jen sama, protože syn byl ve střídavé péči. Výživné mezi manžely neslouží k zachování luxusního života ani společenského postavení. Krajský soud odmítl stěžovatelčin ekonomický náhled na výživné mezi manžely (tj. ztrátu luxusního zboží

a společenské prestiže). Byť se manžel dále nepodílel na stěžovatelčině životě, nezůstala stěžovatelka zcela bez prostředků. I když tvrdila, že veškerá péče o děti a udržení chodu domácnosti připadla na ni, měla dost peněz, podnikala či pracovala. I během faktické odluky jí manžel částečně přispíval na dovolené či poskytoval osobní automobil. Nezanedbával ani výživu společných dětí, které nadstandardně zabezpečil. Že se stěžovatelka musela sama starat o dům, je bez významu. Dům byl v jejím výlučném vlastnictví. K argumentu stěžovatelky, že manželovi věnovala „nejlepší léta“ svého života, krajský soud uvedl, že výživné mezi manžely nemá odškodňovací funkci.

III.

Argumentace stěžovatelky

10. V obsáhlé ústavní stížnosti stěžovatelka vznáší mnoho argumentů. Krajský soud měl rozsudek okresního soudu zrušit a věc mu vrátit k dalšímu řízení, neboť byl nepřezkoumatelný. Stěžovatelka polemizuje s úvahami krajského soudu o péči o nemocného syna, o domácnost či vlastnictví rodinného domu. Krajský soud překrucuje výpověď stěžovatelky a dalších svědků. Syn vypověděl, že vše okolo léčby jeho vážné nemoci zajišťovala stěžovatelka. Pokud jde o prodej rodinného domu, toto rozhodnutí musela učinit pod tíhou výdajů, aby si zachovala dosavadní hmotnou a kulturní úroveň života.

11. Stěžovatelka upozorňuje, že pro stanovení výše vyživovací povinnosti mezi manžely jsou podstatné výdaje manžela, které si manžel nechává uznat jako daňově uznatelné náklady obchodních společností. Formálně je hmotná a kulturní úroveň manžela nízká, materiálně nikoli. Protože její životní úroveň po odluce výrazně poklesla, měla právo na zachování dosavadního životního standardu, a to přiznáním výživného mezi manžely (tzv. dorovnávací funkce výživného). Vysoce nadstandardní život manželů nevyklučuje použití § 697 občanského zákoníku. Jeho smyslem a účelem je odstranit zřetelné rozdíly ve hmotné a kulturní úrovni manželů. Tyto rozdíly se potvrdily. Krajský soud opomíjí, že během manželství byl životní standard manželů zasazen na určitou úroveň. Tu však po odluce nebyla stěžovatelka schopna dosáhnout. Stěžovatelka odmítá závěr krajského soudu, který na výživné mezi manžely hledí čistě ekonomicky. Stěžovatelka trvá na názoru, že výživné mezi manžely nelze vyloučit u manželství, jehož hmotná a kulturní úroveň se vymyká běžným situacím. I když má stěžovatelka prostředky k zachování důstojného života, byl tu propastný rozdíl mezi úrovní života u obou manželů. Nárok stěžovatelky nelze zlehčovat „*zvykem na život v luxusu*“. Zachování kulturní úrovně zahrnuje též zachování dosavadního života. Stěžovatelka požaduje, aby civilní soudy porovnávaly hmotnou a kulturní úroveň obou manželů v jejich vzájemné souvislosti. Není podstatné, jaké finanční prostředky stěžovatelka má a jakými jinými majetkovými hodnotami nakládá. Podstatné je to, zda i po zohlednění její majetkové situace a jejích poměrů je hmotná a kulturní úroveň, třebaš vymykající se běžným životním standardům, odlišná.

12. Stěžovatelka též kritizuje, že krajský soud nevyužil svého moderačního práva (§ 150 občanského soudního řádu). Místo toho jí uložil zaplatit náhradu nákladů řízení, aniž by zohlednil rozdíl v příjmových úrovních manželů.

IV.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

13. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je řádně zastoupena (§ 29 až § 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu). Vyčerpala též všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv (§ 75 odst. 1 téhož zákona). Ústavní stížnost je přípustná.

V.

Shrnutí řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud si vyžádal soudní spis (§ 42 odst. 3 zákona o Ústavním soudu). Dále vyzval krajský soud, aby se k ústavní stížnosti vyjádřil.

15. Krajský soud ve vyjádření jen odkázal na napadený rozsudek.

16. Bývalý manžel se jako vedlejší účastník řízení k věci vyjádřil i bez výzvy soudu. Okresní soud podle něj provedl všechny důkazy a učinil správné skutkové i právní závěry. V odvolání manžel vznesl námitku nepřezkoumatelnosti, té ale krajský soud nevyhověl. Není pravda, že krajský soud přehodnocoval skutkový stav věci. Naopak, vycházel z těch důkazů, které okresní soud sám provedl, jen z nich dovedl odlišný právní názor. Krajský soud proto nemusel provádět nové dokazování. Správně zohlednil poměry obou manželů (podíl manžela na částečném zachování dosavadního života stěžovatelky, jejich finanční zázemí či možnosti uplatnění na pracovním trhu). Výživné mezi manžely není odškodněním či prostředkem k bezpracnému získání peněz. Stěžovatelka požaduje po Ústavním soudu (v rozporu s jeho funkcí), aby přehodnotil důkazy.

17. K dorovnávací funkci výživného mezi manžely uvádí bývalý manžel následující. Krajský soud vzal při rozhodování v potaz podstatná hlediska, zejména odůvodněné potřeby stěžovatelky a majetkové poměry obou manželů. Výživné mezi manžely nemůže zajišťovat nadstandardní, luxusní život. Bývalý manžel odmítá, že by někdy žil v luxusu. Sám musí nadstandardně zabezpečovat jejich společné děti a má hodně dluhů. Ač je ekonomicky silnější, stěžovatelka na něj není zcela odkázána (má podíly ve fungujících obchodních společnostech, nemovitosti a dost finančních prostředků). Stěžovatelka je nadstandardně zabezpečena a dokáže se sama uživit.

18. Manžel konečně nesouhlasí s argumentem, že krajský soud musel moderovat nákladový výrok. Soukromoprávní spory stojí na zásadě „*bdělým náleží práva, každý nechť si střeží svá práva*“. Pokud jednotlivec chce přenést spor před soudy, musí si to pečlivě rozmyslet. Pouhý rozdíl v příjmech neodůvodní soudní moderaci nákladů řízení. Aplikace zásady úspěchu byla namístě.

19. Obě vyjádření zaslal Ústavní soud stěžovatelce na vědomí.

20. Ústavní soud nenařídil ústní jednání, neboť od něj nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

VI. Posouzení ústavní stížnosti

21. Je nesporné, že životní úroveň stěžovatelky a jejího manžela se vymykala běžným manželstvím. Jak uvedl již okresní soud, oba dnes již bývalí manželé žili vysoce nadstandardně, mohli si dovolit nákupy oblečení luxusních značek, nadstandardní služby či lékařskou péči, drahé dovolené atd. Po faktické odluce se podle stěžovatelky její životní standard výrazně propadl. Nebyla s to dosavadní standard zachovat, byť byla majetkově zabezpečena.

22. Ústavní soud se hned v úvodu vyjádří k námitce, že krajský soud přezkoumal nepřezkoumatelný rozsudek okresního soudu. Nepřezkoumatelnost je třeba vyhradit pro ty (výjimečné) případy, kdy odůvodnění rozhodnutí trpí takovými nedostatky, které brání jeho věcnému přezkumu, např. bylo-li odůvodnění rozhodnutí natolik nejasné a strohé, že strany řízení nemohly vědět, proč civilní soud rozhodl tak, jak rozhodl [srov. stěžovatelkou cit. náleze ze dne 1. 9. 2020 sp. zn. I. ÚS 2746/19 (N 172/102 SbNU 9), body 16 a 18 včetně tam uvedené judikatury civilních soudů]. Ústavní soud v nynější věci souhlasí s krajským soudem, že nedostatky rozsudku okresního soudu nedosáhly takové míry, která by vyloučila možnost věcného přezkumu (pro shrnutí skutkového stavu srov. zejm. body 287, 288, 289 a 292 rozsudku okresního soudu).

23. Krajský soud proto nepochybil, pokud rozsudek okresního soudu nezrušil. Ve věci samé mohl rozhodnout. Zda však jeho posouzení klíčové otázky výživného mezi manžely ústavně ob stojí, je otázkou jinou. Ústavní soud proto nejprve nastíní podstatu a právní úpravu výživného mezi manžely, a zdůrazní jeho souvislost s ústavním principem rovnosti (část VI. A.). Následně použije obecná východiska na nynější věc (část VI. B.).

VI. A. Obecná východiska

24. Ústavní pořádek chrání rovnost mezi ženou a mužem (čl. 3 odst. 1 Listiny). Rovnost mužů a žen se důsledně prosazuje též v rodině, která sama je ústavně chráněnou hodnotou (čl. 32 odst. 1 Listiny). Rovnost mezi manžely zdůrazňuje čl. 5 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, podle něhož při uzavírání manželství, za jeho trvání a při rozvodu mají manželé rovná práva a povinnosti občanskoprávní povahy mezi sebou a ve vztazích ke svým dětem.

25. V podústavní rovině definuje zákon manželství jako trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví občanský zákoník. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc (§ 655 odst. 1 občanského zákoníku). Během manželství mají manželé celou řadu vzájemných povinností, jako například povinnost se vzájemně podporovat, kterou zákonodárce upřesnil a vtělil do vzájemné vyživovací povinnosti mezi manžely (§ 687 odst. 2 a § 697 občanského zákoníku). Výživné mezi manžely tak jde ruku v ruce s institutem manželství, které staví na principech vzájemné podpory, pomoci, rovnosti a sounáležitosti (Podrazil, P. Komentář k § 690, in: Melzer, F. - Tégel, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Svazek IV, § 655–975*. Praha: Leges, 2016, s. 165).

26. Manželé mají rovné povinnosti a rovná práva (§ 687 odst. 1 občanského zákoníku). Mají též vzájemnou vyživovací povinnost v rozsahu, který oběma zajišťuje *zásadně stejnou hmotnou a kulturní úroveň* (§ 697 odst. 1). Právě v zákonných požadavcích

rovných povinností a rovných práv, respektive práva na zásadně stejnou hmotnou a kulturní úroveň, se zrcadlí ústavní princip rovnosti mezi ženou a mužem (čl. 3 odst. 1 Listiny), respektive ústavní princip rovnosti mezi manžely (čl. 5 Protokolu č. 7 k Úmluvě). Princip rovnosti mužů a žen se prolíná celou právní úpravou manželství, která princip rovnosti důsledně následuje a rozvíjí. To má přirozeně význam též při rozhodování o výživném mezi manžely.

27. Pokud civilní soudy rozhodují o nároku oprávněného manžela či manželky na výživné, musí být z jejich rozhodnutí zřejmé, že ctily princip rovnosti mezi manžely. Civilní soudy se musí vyvarovat situace, kdy jejich rozhodnutí vytvoří stav nerovnosti tím, že svévolně odepřou oprávněnému manželovi či manželce možnost mít zásadně stejnou hmotnou a kulturní úroveň jako druhý manžel.

28. Občanský zákoník předpokládá, že se oba manželé budou současně podílet na zajištění vlastních potřeb a jejich společného života. Schopnost zajišťovat své potřeby se nicméně může mezi manžely lišit, rozdíly mohou pramenit například z jejich příjmových schopností či majetkových poměrů. Smyslem a účelem výživného mezi manžely je tento rozdíl odstranit, resp. jej zmírnit tak, aby hmotná a kulturní úroveň manželů byla *zásadně* stejná. Proto mají manželé vůči sobě navzájem vyživovací povinnost. Výživné mezi manžely tak nastupuje již v situaci, kdy jeden manžel je sice schopen uspokojovat své potřeby, avšak v nižší míře než druhý manžel. Není nutné, aby jeden manžel byl odkázán na manžela druhého [Westphalová, L. – Kyselovská, T. Komentář k § 697, in: Králíčková, Z. - Hrušáková, M. - Westphalová, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 91, nebo Elischer, D. - Mocek, O. Komentář k § 697, in: Zuklínová, M. - Elischer, D. - Nová, H. - Frintová, D. - Frinta, O. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II. (§ 655 až 975)*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2023, s. 81; podobně též usnesení ze dne 31. 10. 2016 sp. zn. I. ÚS 2822/16, část IV, podle něhož výživné mezi manžely „plní určitou *“dorovnávací“* funkci v případě, že by životní standard jednoho z manželů byl zřetelně odlišný“].

29. Občanský zákoník neříká, co se rozumí pod pojmem hmotná a kulturní úroveň. Do určité míry inspirativní mohou být závěry Ústavního soudu k § 915 odst. 1 větě první občanského zákoníku, byť s vědomím odlišností vyživovací povinnosti rodičů k dětem a mezi manžely navzájem [k § 915 viz náleze ze dne 16. 12. 2015 sp. zn. IV. ÚS 650/15 (N 217/79 SbNU 489)]. Pojem *životní úroveň* v sobě zahrnuje celou řadu kvalitativních hledisek (např. výživu, oblékání, bydlení, vzdělávání a kulturu, zdravotní či sociální péči atp.). Pokud civilní soudy chtějí zjistit, jaká je životní úroveň, musí zohlednit nejen příjmovou stránku a celkovou hodnotu majetku, ale také způsob života, který povinný v posuzované době vedl (tamtéž, bod 29).

30. Právní úprava výživného mezi manžely je stručná. Proto se použijí též obecná ustanovení o výživném (srov. § 697 odst. 2 občanského zákoníku). Pro nynější věc má význam rovněž § 913 občanského zákoníku (srov. též Slováček, M. Komentář k § 697, in: Petrov, J. – Výtisk, M. – Beran, V. a kol. *Občanský zákoník. 2. vydání (3. aktualizace)*. Praha: C. H. Beck, 2024, marg. č. 4), který stanovuje vícero kritérií, které civilní soudy musí zvážit při stanovení výše výživného. U oprávněného se zohledňují jeho odůvodněné potřeby (které se projeví ve zkoumání oprávněnosti požadavku na vyrovnání hmotné a kulturní úrovně mezi oběma manžely) a majetkové poměry, u povinného jeho schopnosti, možnosti a majetkové poměry (odst. 1). Kromě toho musí civilní soudy

u povinného zkoumat nejen faktické příjmy, ale také příjmy potenciální (odst. 2 věta první; komplexně stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2016 sp. zn. Cpjn 204/2012, č. 110/2016 Sb. rozh. civ., část IV).

31. Ač zákon výslovně nepředpokládá, že se u oprávněného budou zkoumat též jeho schopnosti či možnosti vytvářet majetkové hodnoty, u výživného mezi manžely je žádoucí tuto okolnost zohlednit. Ústavní soud již v minulosti vysvětlil, že je v souladu se zásadou spravedlnosti podmínit vyrovnání hmotné a kulturní úrovně mezi manžely přihlédnutím k potencionálním příjmům oprávněného manžela. Soud by měl zkoumat, zda se oprávněný manžel reálně snaží dosáhnout příjmu, který odpovídá jeho schopnostem a možností, je-li to po něm možno s ohledem na okolnosti požadovat. Výživné manžela vyrovnává hmotnou a kulturní úroveň, které oprávněný manžel svými schopnostmi a možnostmi nedosáhne. Výživné manžela nemá sloužit k tomu, aby oprávněný manžel v rámci výživného na povinném manželu bezpracně získal tu část plnění, již by mohl dosáhnout svým úsilím, které po něm s ohledem na okolnosti případu požadovat lze (usnesení ze dne 30. 7. 2019 sp. zn. III. ÚS 2097/19, bod 11; shodně Westphalová, Kyselovská, cit. dílo v bodě 28 shora, s. 93). Jen tak lze dosáhnout spravedlivého výsledku, který zohledňuje veškeré okolnosti a zvláštnosti případu.

32. Rozhodování o výživném mezi manžely je tedy komplexním úkolem. Aby civilní soudy učinily správný závěr o zásadně stejné hmotné a kulturní úrovni, musí zohlednit celou řadu okolností. Jejich pozornost se nemůže upínat jen na výši příjmů obou manželů. Soudy musí zohlednit též jejich osobní, rodinné a majetkové poměry a jejich konkrétní potřeby, které plynou z povahy práce, způsobu života, zdravotního stavu a jiných závažných okolností. Vedle toho musí přihlédnout k tomu, který z manželů pečuje o společnou rodinnou domácnost a děti. Vše musí civilní soudy posuzovat v souhrnu a v jejich vzájemné souvislosti. A samozřejmě i zde platí obecný korektiv v podobě ochrany dobrých mravů.

33. Závěrem Ústavní soud podotýká, že výživné mezi manžely není jedinou právní úpravou manželského majetkového práva. To je také důvod, proč při interpretaci a aplikaci tohoto institutu musí civilní soudy pamatovat též na další ustanovení, která upravují jiná práva a povinnosti manželů majetkové povahy. Příkladem budiž § 690 občanského zákoníku. Z něj plyne, že manželské společenství neuspokojuje jen potřeby manželů, zabezpečuje též potřeby spojené s rodinným životem manželů. Zda, v jaké podobě a v jakém rozsahu se manželé podílí na naplňování potřeb rodinného života a rodinné domácnosti, může mít při stanovení konečné výše výživného svůj význam (opět Westphalová, Kyselovská, dílo cit. v bodě 28, s. 92 a 93).

VI. B. Aplikace na nynější věc

34. Byť krajský soud svůj rozsudek podpořil vícero argumenty, fakticky vycházel z argumentu jediného: stěžovatelka nebyla v rozhodném období (2017 až 2020) finančně odkázána na manžela, a proto její žalobní nárok není po právu (srov. např. bod 16 napadeného rozsudku, podle něhož stěžovatelka „*není a nebyla odkázána na finanční zajištění žalovaným*“). Tento argument je však nesprávný a tato nesprávnost již přesahuje práh ústavnosti.

35. Ústavní soud si je vědom, že výklad a použití podústavních norem je úkolem obecných soudů. To ale neznamená, že se tak má dít způsobem, který se vymyká požadavkům ústavního pořádku. Soudy nesmí podústavní právo vykládat svévolně [nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471), *MONTANA INVESTING*].

36. A právě taková situace v nynějším případě nastala. Krajský soud si do zákona doplnil hledisko, které se přičí smyslu a účelu výživného mezi manžely, tj. odkázanost či závislost oprávněného manžela na manželovi povinném. Takovéto kritérium občanský zákoník nezná. Podstatné je, že stěžovatelka i přes veškerou snahu nemohla dosáhnout hmotné a kulturní úrovně manžela. Jinak řečeno, stěžovatelka sice byla schopna si zabezpečit své potřeby, ovšem v nesrovnatelně nižší míře než její manžel. To, že měla dostatek vlastních finančních prostředků a jiných majetkových hodnot (např. podíly v obchodních společnostech či nemovité věci), bylo jen jedním z mnoha hledisek při rozhodování o rozsahu výživného.

37. Toto svévolné, se zákonem rozporné kritérium se propsalo do další otázky ústavního významu – povinnosti krajského soudu řádně odůvodnit rozhodnutí. Rozsah a podrobnost odůvodnění se liší případ od případu, vždy záleží na tom, co je předmětem řízení, jaká právní otázka se řeší a jaké argumenty účastník řízení vznesl. Rozhodnutí bez řádného odůvodnění je nepřezkoumatelné [srov. např. nález ze dne 29. 4. 2014 sp. zn. II. ÚS 1404/11 (N 69/73 SbNU 279), *Bezkočka*, bod 25 včetně tam cit. judikatury; nejnověji nález ze dne 19. 2. 2025 sp. zn. II. ÚS 2694/24, *VŠEM*, bod 20]. Pokud o věci rozhoduje odvolací soud, který rozhodl zcela jinak, než soud prvního stupně, musí o to více své rozhodnutí odůvodnit. Povinnost odůvodnit rozhodnutí není samoúčelná, jejím smyslem a účelem je předcházet libovůli při výkonu veřejné moci [komplexně nález ze dne 14. 4. 2005 sp. zn. I. ÚS 625/03 (N 84/37 SbNU 157)].

38. Krajský soud při přezkumu rozsudku okresního soudu upnul svou pozornost jen na majetkovou situaci stěžovatelky (z pohledu jeho neústavního názoru však logicky, neboť se zaměřil hlavně na to, zda je stěžovatelka na manžela odkázaná či na něm závislá) a na tom založil svůj zamítavý výrok. Stěžovatelčiny odůvodněné potřeby v rozhodném období krajský soud redukoval jen na výhody plynoucí z dřívějšího nadstandardního života, byť jinak obsáhle shrnul její účastnickou výpověď (viz bod 12 napadeného rozsudku, pro stručné shrnutí bod 8 shora).

39. V napadeném rozsudku chybí posouzení hmotné a kulturní úrovně stěžovatelčina manžela během rozhodného období, tj. od dne podání žaloby do rozvodu. Krajský soud si měl vytvořit ucelenou představu o hmotné a kulturní úrovni *obou* manželů v daném období, ty vzájemně *porovnat* a *vyhodnotit*. Až na základě toho mohl uzavřít, zda stěžovatelka byla schopna mít zásadně stejnou hmotnou a kulturní úroveň jako povinný manžel. Krajský soud však zaměřil pozornost jen na stěžovatelku, a to jen na její finanční a majetkové poměry a uzavřel, že stěžovatelka nemá nárok na výživné. Hmotnou a kulturní úroveň obou manželů tedy vůbec neporovnal.

40. Pojem „hmotná a kulturní úroveň“ je ve svém východisku pojmem socioekonomickým, zahrnuje např. základní lidské potřeby odpovídající danému společenskému statusu (stravování či bydlení), potřeby pro seberozvoj (návštěva společenských, kulturních a jiných událostí či prosté navazování a udržování lidského kontaktu s jinými), způsob dopravy (např. veřejnou dopravou, osobním vozem, podle poměrů manželů turistickou či tzv. business třídou v letadle, ve vysoce nadstandardních

poměrech též užívání vlastního či pronajatého soukromého letadla apod.), jiné specifické okolnosti spojené s určitou společenskou třídou (např. placení nadstandardní lékařské péče, služby osobních strážců, zahradníka, uklízečky apod.). To vše utváří určitý standard života, jeho hmotnou a kulturní úroveň.

41. Život člověka z majetné společenské vrstvy nelze jednoduše zúžit na nákupy drahého oblečení, jak činí krajský soud. Soudci nesmí mechanicky promítat představy svého středostavovského života na potřeby osob z jiných společenských tříd.

42. Krajský soud tedy nedostál ústavní povinnosti odůvodnit své rozhodnutí. Odůvodnění rozsudku postrádá bližší úvahy o hmotné a kulturní úrovni *obou* manželů, proto je napadený rozsudek nepřezkoumatelný pro nedostatek důvodů. Soud zkratkovitě odmítl požadavky stěžovatelky jako požadavky na „život v luxusu“, vůbec ale nevzal v potaz požadavek občanského zákoníku na „zásadně stejnou hmotnou a kulturní úroveň“ *obou* manželů. Důsledkem podobného odůvodnění bude pravidelně znevýhodnění žen, neboť právě ženy jsou typicky (byť nikoli vždy) v manželském svazku majetkově slabší a pečují o děti.

VII. Závěr

43. Sečteno a podtrženo, krajský soud rozhodl neústavně, a to hned ze tří důvodů. Zaprvé, krajský soud považoval stav odkázanosti (či závislosti) za klíčový pro nárok na výživné mezi manžely, byť toto hledisko zákon nezná. Krajský soud tedy svévolně vyložil § 697 občanského zákoníku. Zadruhé, místo uceleného a pečlivého vyhodnocení všech zákonných hledisek omezil pozornost na stěžovatelku, na její finanční a majetkovou situaci. Jen na základě toho její žalobu zamítl. Rozhodování o výživném mezi manžely nicméně vyžaduje komplexní posouzení hmotné a kulturní úrovně *obou* manželů, a to v jejich vzájemné souvislosti. Proto, zařetí, je rozhodnutí o výživném v rozporu s ústavním principem rovnosti mezi manžely.

44. Protože Ústavní soud vyhověl klíčové námitce ve věci samé, nevyjadřoval se již ke kritice nepoužití moderace nákladů řízení.

45. Krajský soud porušil stěžovatelčino základní právo na rovnost manželů v manželství (čl. 5 Protokolu č. 7 k Úmluvě). Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a napadený rozsudek zrušil [§ 82 odst. 1, odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 12. března 2025

Zdeněk Kühn
předseda senátu